

Nr 25.

Ankom till riksdagens kansli den 11 mars 1932 kl. 1 em.

Utlåtande i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående meddelande av närmare bestämmelser angående en praktisk och enhetlig tillämpning av strafflagens stadganden om dagsböter.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 23, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Ekman* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, efter verkställd utredning, meddela närmare bestämmelser angående en praktisk och enhetlig tillämpning av strafflagens stadganden om dagsböter.

I fråga om de skäl, som motionären anfört till stöd för sin hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

Dagsbotssystemet infördes genom lag den 24 september 1931 om ändring i vissa delar av strafflagen samt lag samma dag angående dagsböter utom strafflagens område (särskild böteslag). Båda lagarna ha trätt i kraft den 1 januari 1932.

*Dagsbots-
systemet.*

Enligt stadgande i 2 kap. 8 § första stycket strafflagen ådömas böter i dagsböter. Antalet dagsböter bestämmes efter brottets beskaffenhet till minst en, högst 120. Dagsboten fastställes i penningar till belopp från och med en till och med 300 kronor, efter ty prövas skäligt med hänsyn till den sakfälldes inkomst, förmögenhet, försörjningsskyldighet och ekonomiska förhållanden i övrigt. Är brottet ringa, må dagsbotens belopp därefter jämkas. Minsta bötesstraff är fem kronor. — Jämlikt andra stycket i samma lagrum ådömes dock straffet omedelbart i penningar, där enligt strafflagen böter äro för särskilt fall bestämda till visst högsta belopp eller beroende av värdet å viss egendom. I överensstämmelse härmed finnes numera i strafflagen bötesmaximum utsatt endast för vissa förseelser, som man velat undantaga från dagsbotssystemets tillämpning.

Enligt 1 § i särskilda böteslagen skall vad i 2 kap. 8 § första stycket strafflagen är stadgat om böters ådömande i dagsböter gälla jämväl i avseende å böter, som eljest enligt allmän lag eller särskild författning åläggas av domstol eller poliskammare, och skola i följd härav — fränsett vissa minima —

de för varje fall i lagen eller författningen angivna bötesattserna upphöra att äga tillämpning. Vad sålunda stadgats skall dock icke gälla i fråga om brott, varå straffet är bestämt efter särskild beräkningsgrund (normerade böter) eller som ej är belagt med svårare straff än böter högst 300 kronor.

Därest numera i lagar eller författningar stadgats bötesstraff, plägar uttryckligen angivas, om dessa skola ådömas i dagsböter.

Uttalanden
angående
dagsbots-
beloppets
bestäm-
mande i
proposi-
tionen
1931.

Departe-
ments-
chefen.

Angående dagsbotsbeloppets bestämmande och den härför erforderliga utredningen anförde föredragande departementschefen vid remiss till lagrådet år 1931 av ifrågavarande lagförslag (prop. 188) bland annat följande:

Med dagsbotssystemet torde, såsom också namnet anger, vid dess framträdande ha åsyftats ett fastställande av det penningbelopp, beräknat för dag, som den sakfällde vid bötesdomens meddelande under en längre tid kan antagas böra avstå, med hänsyn till inkomst, förmögenhet och ekonomiska förhållanden i övrigt utan att han därigenom lider nöd eller brister i honom åliggande försörjningsskyldighet. Detta belopp, som den sakfällde med god vilja för varje dag kan lägga å sido, skulle således anses motsvara en dagsbot. Denna innebörd av dagsbotsbeloppet har särskilt framhållits av Svea hovrätt i dess yttrande och mot densamma torde i stort sett icke vara något att erinra ur principiell synpunkt. Hur beräkningen av dagsbotsbeloppet skall närmare utföras är uppenbarligen ett spörsmål, som i varje särskilt fall måste överlämnas åt domarens fria prövning. I flertalet fall torde utgångspunkten böra vara ett fastställande av den sakfälldes medelinkomst för dag. Man bör därvid icke åtnöja sig med medelinkomsten för de närmast före domen förflutna dagarna, utan beräkningarna böra grundas på en längre tid. Inom sådana yrken, i vilka det egentliga yrkesarbetet är begränsat till en viss årstid eller förtjänsten avsevärt växlar under olika delar av året, torde vara nödvändigt att till grund för uppskattningen av medelinkomsten för dag lägga hela årsinkomsten räknat tillbaka från tiden för domen. Har den sakfällde icke någon inkomst, oaktat han ej varit urståndsatt att utföra eller erhålla förvärvsarbete, bör hans dagsinkomst bestämmas till genomsnittsförtjänsten för dag i orten för personer i hans ställning. Vid avgörande huru stor del av dagsinkomsten, som skall tagas i anspråk såsom dagsbot, böra samtliga på den sakfälldes betalningsförmåga inverkan omständigheter beaktas. I första hand bör sålunda hänsyn tagas till vad som kan anses nödigt till den sakfälldes eget underhåll samt till fullgörande av honom åliggande försörjningsskyldighet. Men vidare böra beaktas den sakfällde åliggande ekonomiska förpliktelser av annat slag. Är den sakfällde i besittning av förmögenhet, inverkar detta uppenbarligen höjande. Har den sakfällde ringa eller ingen inkomst, oaktat hans levnadskostnader äro höga, böra dessa senare i stället för inkomsten läggas till grund vid dagsbotsbeloppets bestämmande.

En fråga, som i de avgivna yttrandena givit anledning till skiftande omdömen, avser omfattningen av det material, som skall ligga till grund för bestämmande av dagsbotsbeloppet, och det sätt, på vilket detta material skall tillhandahållas domstolen. Jag anser mig härvid böra förutskicka, att med dagsbotssystemet icke åsyftas någon proportionalisering med matematisk noggrannhet efter betalningsförmågan utan att dagsbotsbeloppets bestämmande bör vara föremål för domstolens fria prövning. I många fall torde den tilltalades egna uppgifter jämte vad domstolen i övrigt har sig bekant om den tilltalade lämna erforderlig ledning. I sådana fall, då anledning därtill före-

ligger, bör emellertid utredning förebringas av åklagaren. Vad angår arbetsanställda torde nödiga upplysningar kunna erhållas hos arbetsgivaren. God ledning erbjuder självfallet den tilltalades skattetaxering. Hur utredningen än kan komma att åvägabringas är det dock tydligt, att denna icke bör över-skrida vad som betingas av frågans större eller mindre betydelse i varje särskilt fall. I allmänhet bör åklagaren vara beredd att redan vid målets första handläggning inför domstolen framlägga den utredning, som kan anses påkallad av omständigheterna, och uppskov för sådant ändamål såvitt möjligt undvikas.

Vid behandlingen inom lagrådet anförde tre av lagrådets ledamöter:

Lagrådet.

Bland de erinringar, som riktats mot dagsbotssystemet, torde de vara betydelsefullast, som avse dels svårigheten att för straffmätningen stadga en ny bötesenhet, dagsboten, och dels den ökade arbetsbörda för domstolarna, som den för dagsbotsbeloppets fastställande erforderliga utredningen kan befaras medföra. Enligt den uppfattning, som ligger till grund för förslaget, torde i allmänhet dagsboten böra motsvara det belopp, som den sakfällde med avseende å egna nödiga behov, försörjningsskyldighet mot annan och övriga ekonomiska förhållanden kan av sin medelinkomst för dag med iakttagande av den allra största sparsamhet avstå till betalning av böterna, d. v. s. en dagsbot är det belopp, som den sakfällde med hänsyn till sin betalningsförmåga skäligen bör böta om dagen. De särskilda hänsyn, som i vissa ej alltför vanliga fall måste tagas vid betalningsförmågans bestämmande, lämnas här å sido. Med utgångspunkt från en sådan föreställning om dagsbotens innebörd, vilken icke synes sakna konkretion och står väl tillsammans med benämningen dagsbot, bör bötesstraffets utmätande efter brottets svårhetsgrad i ett visst antal dagsböter icke möta alltför stora svårigheter. Domaren har att fråga sig, huru många dagar den tilltalade skäligen bör vara underkastad den yttersta sparsamhet för att genom betalning för dag sona vad han brutit. Även om tankegången till en början är våra domstolar främmande, visar dock erfarenheten, att när förtrogenhet vunnits med en ny legislativ tanke, befarade svårigheter så småningom försvinna. Vad åter angår farhågorna, att dagsbotsbeloppets beräkning skall komma att kräva en mer eller mindre tidsödande utredning av den tilltalades ekonomiska förhållanden, kunna, såsom förut anmärkts, liknande farhågor göras gällande mot varje reform, som avser att vid sidan av brottets svårhetsgrad tillerkänna den tilltalades betalningsförmåga en avgörande betydelse vid bötesstraffets utmätande. Det är väl vidare antagligt, att här liksom i Finland skall i praxis framträda benägenhet för en viss klassifikation av dagsböternas belopp efter olika befolkningsgruppers genomsnittliga inkomstförhållanden. Häremot torde så mycket mindre något vara att erinra, som en starkare differentiering inom befolkningslager med ungefär samma ekonomiska förhållanden synes böra äga rum allenast efter påtagligt välgrundade normer, såsom gift eller ogift stånd, antalet oförsörjda barn o. s. v., då eljest dagsbotsbeloppets fastställande lätt kan framkalla intryck av godtycklighet och vålla missnöje. Skulle i ett särskilt fall tillämpningen av sådana genomsnittsregler framstå såsom obillig mot den tilltalade, äger han åberopa de särskilda omständigheter, som böra föranleda nedsättning. Om åter på grund av särskilda förhållanden höjning av dagsbotsbeloppet bör äga rum, ankommer det främst på åklagaren att förebringa för betalningsförmågans bedömande erforderlig utredning, i första hand uppgift om den tilltalades taxering. Sådant utredning är i allmänhet av nöden, då den tilltalade tillhör de förmögnare befolkningsgrupperna.

Vid 2 kap. 8 § strafflagen anförde lagrådet i dess helhet:

Enligt förslaget förstås med dagsbot det belopp, som den sakfällde med hänsyn till sin betalningsförmåga skäligen bör böta om dagen. Vid dagsbotsbeloppets bestämmande torde — såsom departementschefen framhållit — i flertalet fall utgångspunkten böra vara den sakfälldes medelinkomst för dag. Vid avgörande, huru stor del av dagsinkomsten skall tagas i anspråk såsom dagsbot, böra samtliga på den sakfälldes betalningsförmåga inverkan omständigheter beaktas. I första hand må hänsyn tagas till vad som kan anses nödigt till den sakfälldes eget underhåll och till fullgörande av honom åliggande försörjningsskyldighet. Vidare torde beaktas den sakfällde åliggande förpliktelser av annat slag, t. ex. skattskyldighet. Vid bedömandet av den sakfälldes betalningsförmåga måste avseende fästas ej blott vid hans inkomst utan ock vid hans förmögenhet. Även där denna kan betecknas såsom blygsam, lär den sakfällde gentemot personer, i övrigt med honom jämställda, intaga en bättre ekonomisk ställning, än som följer enbart av ränteinkomsten, beräknad per dag. Lika stort avdrag från dagsinkomsten synes i sådant fall ej böra medgivas, som då hela inkomsten härflyter av eget arbete. Äger den sakfällde ett kapital, som vid tiden för bötesdomen lämnar ingen eller ringa inkomst, bör i stället för inkomsten till grund för beräkningen läggas den levnadskostnad, som han trots bristen på inkomst tillåter sig eller med hänsyn till sina ekonomiska förhållanden skäligen skulle kunna tillåta sig. Detsamma bör gälla, där den sakfällde t. ex. på grund av underhållsbidrag från anhöriga lever efter en standard, som icke motsvaras av hans egna inkomster.

Utskottet. Motionärens hemställan har närmast föranletts av innehållet i en överståthållarämbetets order den 31 december 1931, varigenom polismyndigheterna i Stockholm anbefallts att i samband med utredning rörande sådana brott, varå kunde följa dagsböter, införskaffa uppgifter i vissa angivna hänseenden för bestämmande av dagsbotens belopp. Enligt motionärens mening innebure denna order, att polismyndigheterna kunde komma att alltför närgånget intränga uti och kränka privatlivets helgd, och gäve lagen icke anledning för myndigheterna att verkställa någon mera ingående utredning än den som föreläge i de år för år avgivna skattedeclarationerna.

Vad angår den av motionären omnämnda ordern har utskottet inhämtat, att justitieombudsmannen anmodat överståthållarämbetet att inkomma med yttrande i anledning av densamma samt att överståthållarämbetet, efter inhämtande av utlåtanden från polisdomaren och samfällda rådhusrätten i Stockholm, numera avgivit sådant yttrande. Ärendet är härefter beroende på justitieombudsmannens prövning.

Utskottet har dessutom inhämtat, att chefen för justitiedepartementet samma dag som Kungl. Maj:t utfärdat de lagar, varigenom dagsbotssystemet upptagits i vår lagstiftning, låtit till samtliga domhavande och rådhusrätter översända ett exemplar av den av riksdagen bifallna propositionen i ämnet samt att departementschefen därvid samtidigt — under framhållande av att det särskilt under den första tiden av den nya lagstiftningens tillämpning syntes vara av stort intresse att, utöver vad som kunde inhämtas av saköreslängderna, erhålla närmare upplysningar angående de grunder, som av domstolarna i allmänhet följdes vid dagsbotsbeloppets bestämmande, ävensom angående de fall, i vilka den i 2 kap. 8 § strafflagen upptagna jämkningsregeln komme till användning — anmodat domhavandena, resp. rådhusrätterna,

att till justitiedepartementet före den 1 mars 1933 inkomma med berättelser, avseende dagsbotssystemets tillämpning under år 1932.

Med hänsyn till vad sålunda förekommit anser utskottet någon åtgärd från riksdagens sida för närvarande icke vara påkallad.

Utskottet får alltså hemställa,

att förevarande motion icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 11 mars 1932.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Akerman*, *Anderson* i Hägelåkra, *Klefbeck*, *Borell**, *Svenson* i Eskhult, *Schlyter*, *Öhman* och *Jonsson* i Lycksele;

från andra kammaren: herrar *Björkman*, *Lindqvist* i Halmstad, *Lindley*, *Johansson* i Brånalt, *Christenson*, *Johanson* i Huskvarna, *Bergström* i Bäckland och *Olsson* i Mellerud.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.